

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрєєнкова В. Л., Левченко К. Б., Матвійчук М.М. Освітня програма факультативу «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»: навч. посіб. Київ: Громадська організація «Ла Страда-Україна». 2018. 144 с.
2. Білик Н.М. Теоретико-методичні засади медіації як соціально-педагогічної технології врегулювання Шкільних конфліктів. Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2016. Випуск 1 (38). С. 41-44.
3. Гусєв А., Гусєва К., Похмелкіна Г. 5 років діалогу і 25 років медіації в Україні: від протистояння до порозуміння. Київ. 2019. 340 с.
4. Маршалл Розенберг. Ненасильницьке спілкування: мова життя. Харків, 2020. 256 с.
5. Проблеми українських дітей під час війни (27 січня – 1 лютого 2023) URL: <http://surl.li/mtdge> (дата звернення 01.04.2023).
6. <https://www.mediation-help.com/about-mediation/ukraine> (дата звернення 05.07.2023).
7. <https://ukrmediation.com.ua/ua/pro-tsentr/kodeks-etyky-mediatora/2-kodeks-etyky-mediatora> (дата звернення 09.10.2023).
8. About a quarter of Ukraine's population – some 10 million people – may suffer from a mental health disorder in relation to the conflict, the World Health Organization's representative in the country, Jarno Habicht, has said. URL: <http://surl.li/kjwxd> (дата звернення 10.05.2023).
9. Barbara Leitner. Gewaltfreie Kommunikation in der KiTa Wertschätzende Beziehungen gestalten – zu Eltern, Kindern, im Team und zu sich selbst. Junfermann Verlag. Padeborn, 2020. 196 p.

Хориняк Валерія

Науковий керівник – доц. Гончаровська Галина

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Проблема розробки та організації роботи шкільного психолога з дітьми молодшого шкільного віку з психофізичними обмеженнями на сьогоднішній день є досить актуальною. Це спричинено, широким спектром порушень, які обумовлюють специфіку психофізичного розвитку дитини, а також, специфікою роботи психолога, що висуває низку вимог до нього, тим самим звужує коло спеціалістів та накопичення практичного досвіду в цілому.

Питанням психолого-педагогічної корекції дітей молодшого шкільного віку з порушеннями в розвитку займаються такі провідні вчені, такі як Є. А. Клопота, В. О. Липа, М. П. Матвєєва, В. М. Синьов, Є. П. Синьова, О. П. Хохліна, А. Г. Шевцов та багато інших.

Як зазначає Є. П. Синьова: «Корекція є специфічним і дуже важливим завданням спеціальних навчальних закладів, оскільки від якості корекційно-виховної роботи залежить успішність розвитку компенсаторних процесів. Корекційна робота пов'язана з навчанням і вихованням дітей і пронизує всю систему діяльності спеціальних закладів. Корекційна робота найефективніша, якщо вона побудована на зрозумілому, доступному (але не надто полегшеному) змістовному матеріалі, коли діти усвідомлюють важливість його засвоєння. Найважливішим у корекційній роботі є забезпечення усвідомленого, активного, зацікавленого та самостійного (що не виключає, звичайно, необхідної психолого-педагогічної допомоги) виконання дітьми різноманітних ігрових, навчальних та трудових завдань в умовах спеціальної організації їх предметно-практичної, мисленнєвої та мовленнєвої діяльності з урахуванням

типологічних особливостей розвитку різних категорій аномальних дітей, у тому числі сліпих та слабозорих, їх вікових особливостей, індивідуальної специфіки розвитку кожної дитини» [6, С.70–72].

Ефективність психокорекційної роботи з дітьми багато в чому залежить від формування у них адекватного уявлення їх про себе. Формування адекватного уявлення про себе забезпечується ґрунтовною сформованістю таких складових: усвідомлення свого дефекту; прийняття свого дефекту; оцінка власних можливостей і внутрішніх ресурсів; переосмислення своєї життєвої позиції; включення нового уявлення про себе в систему повсякденної життєдіяльності особистості [3; 6].

На теперішній час науковцями в сфері спеціальної психології розробляються різноманітні корекційно-розвивальні програми, які стосуються пізнавальної, емоційно-вольової, особистісної сфер психіки дітей з обмеженими можливостями, формування соціальних навичок взаємодії. Зазначені програми спрямовані на розуміння здоровими людьми проблем осіб з вадами здоров'я. Розглядаючи проблему розробки корекційно-розвивальних програм в роботі з дітьми з порушеннями в розвитку, на нашу думку, необхідно звернути увагу на розвиток комунікативної культури молодшого школяра, підвищення їх компетентності у спілкуванні один з одним, з вчителями та батьками. Організація корекційно-розвивальних занять, спрямованих на формування емоційно-вольової сфери є одним з важливих питань, як для психологів, так і для педагогів. Від рівня емоційного благополуччя дітей з особливими освітніми потребами залежать не тільки їх адаптація, а й успіхи в навчанні, і самореалізація дитини. Саме на емоційному інтелекті дітей з особливостями в розвитку варто акцентувати увагу фахівців, які надають даній категорії дітей допомогу, адже достатній розвиток емоційного інтелекту дає змогу уникати соціальних труднощів, а якщо вони виникають, то швидше їх долати та реалізуватись як особистість.

У молодшому шкільному віці «дозрівають» здібності дітей диференціювати емоційні стани й переживання та будувати когнітивні схеми розпізнавання емоцій, закладені ще в дошкільному віці. Молодші школярі легко розуміють емоції, котрі виникають у знайомих життєвих ситуаціях, їх словник емоцій перебуває у стадії активного формування, вчать комунікувати, розвиваються соціальні компетенції. Отже, розвиток емоційного інтелекту в молодшому віці дає змогу: формувати в дітей уміння адекватно сприймати себе у контексті взаємин з іншими, позитивно дивитися на навколишній світ; активізувати інтерес до якісної взаємодії з ровесниками; навчати конструктивно розв'язувати проблеми, розуміти самого себе як особистість [1; 4; 5].

Емоційна грамотність дає змогу успішно комунікувати, розв'язувати конфліктні ситуації, розуміти себе й пояснювати причини власних вчинків. Основними методами розвитку емоційного інтелекту дітей з особливими освітніми потребами є спільна діяльність дітей, гра, арттерапевтичні практики. Зокрема, під час спільної діяльності слід навчати дітей узгоджувати

свої дії з діями інших, виробляти навички спілкування і співпраці, доброзичливо ставитися до однолітків, звертати увагу на стан того, хто поруч. Гра допомагає тривалий час підтримувати високу вмотивованість дітей, робити розвивальну роботу цілісною, підсилювати емоції та збагачувати їх. Артпрактики допомагають корегувати негативні прояви поведінки, покращувати емоційне самопочуття, розвивати емоційний інтелект [5].

Правильне та своєчасне включення дитини в таку діяльність дозволить їй розвинути певні особистісні структури, інтелектуальні емоції, які пов'язані із навчальною діяльністю, а це здивування, сумнів, переживання нового, радість пізнання і навчання. Під час правильно організованої корекційно-розвивальної діяльності педагога та психолога будуть розвиватися і моральні почуття, які виявляються у формі симпатії, дружби, товариськості, обов'язку, гуманності. Діти навчатимуться порівнювати свої емоції з переживаннями оточуючих, а це сприятиме розвитку усвідомленості своїх емоцій. Варто враховувати і те, що при порушеннях емоційної сфери дитина може виявляти грубість, впертість, запальність, забіякуватість та інші форми емоційної неврівноваженості [2].

Стійкість емоційної сфери дитини залежить від якості емоційного спілкування з батьками, і, в першу чергу з матір'ю. Дефіцит батьківської любові призводить до уповільнення формування самосвідомості дитини, а в подальшому – до закріплення в соціальному досвіді агресивного, ворожого ставлення до світу. Все це призводить до виникнення у дітей різного виду емоційних порушень. Спектр емоційних порушень у дитячому і підлітковому віці надзвичайно великий. Це можуть бути важкі невротичні конфлікти, неврозоподібні стани у дитини внаслідок органічного ураження центральної нервової системи, преневротичні стани, акцентуації характеру, крім того достатньо розповсюджені страхи, тривожність, агресивність тощо.

У психологічній літературі емоційні порушення у дітей трактуються як негативний стан, що виникає на тлі важко вирішуваних особистісних конфліктів. Проте, незалежно від класифікації та спектру порушень, вони неодмінно потребують комплексного та компетентного підходу до проведення та організації корекційно-розвивальної роботи. Саме така діяльність здійснюється у межах освітнього процесу, тому досить важливим є розуміння специфіки навчання дітей з особливими освітніми потребами [1; 3; 4].

Корекційно-розвивальна робота – це діяльність, спрямована на поліпшення процесів розвитку і соціалізації дитини, послаблення або подолання психофізичних вад учнів у процесі навчання і виховання з метою максимально можливого розвитку їхньої особистості та підготовки до самостійного життя. Тому дуже важливо, щоб дитина не залежно від закладу освіти отримувала весь комплекс необхідних корекційно-розвивальних занять, які спрямовані на її адаптацію у соціальному середовищі, з правильно підібраними корекційними прийомами, техніками відповідно до нозологій.

Так дітям з гіперактивністю потрібно повторювати одне і те ж більше одного разу; важливо підтримувати постійний візуальний контакт. Одним поглядом можна «повернути» дитину «до реальності». Погляд може пробудити дитину від мрій, дозволити поставити запитання або заспокоїти. Педагогу варто посадити дитину поблизу себе. Це допоможе зберігати увагу. Постійний зворотний зв'язок з дітьми приносить їм величезну користь. Він дозволяє знати, чого від них очікують і чи досягли вони поставлених цілей, а також значно заохочує і підтримує.

Важливо розбивати великі завдання на коротші. Це один з найважливіших методів роботи вчителя з дітьми з гіперактивністю. Коли завдання розбивають на складові частини, які можна виконати окремо, кожна частина здається досить маленькою, щоб впоратися з нею і виконати її. Це дозволяє дитині відкласти в бік відчуття перевантаження і нездатності виконати завдання.

На другому етапі корекційно-розвивальної роботи потрібно поступово формувати здатність стримувати імпульсивні реакції, не відволікатись, розвивати цілеспрямованість діяльності. З цією метою можна збільшувати інтервал часу між стимулом та реакцією. Дуже важливо звертати увагу на взаємне спілкування дітей у школі. Дітям з особливими освітніми потребами вкрай важливе відчуття зайнятості та залученості. Доки вони зайняті, у них є мотивація, а тому менше шансів, що вони відключаться. До загальних завдань корекційно-розвивальної роботи з дітьми можна віднести: встановлення емпатійних взаємин з дитиною; підтримка щонайменших позитивних проявів у навчанні, спілкуванні, поведінці; створення умов, за яких проблеми психічного розвитку дитини не перешкоджають досягненням у навчанні; виявлення сильних сторін, здібностей дитини і використання їх для компенсації дефекту; надання допомоги у побудові взаємин з ровесниками; моделювання ситуацій, у яких дитина одержує позитивний досвід адекватних емоційних реакцій, дотримання поведінкових норм тощо.

Отже, проведене нами дослідження не вичерпує проблему навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами та співпрацю фахівців з сім'єю. Наукові пошуки можуть бути продовжені в наступних напрямках: дослідження потреб дітей з особливими освітніми потребами; психолого-педагогічне вивчення особливостей психологічного супроводу молодших школярів з особливими освітніми потребами; впровадження, технологій формування адекватної самооцінки молодших школярів; визначення напрямків і технологій профілактики емоційного вигорання у батьків молодших школярів з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І. С. Психологічні особливості шкільної тривожності молодших школярів // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2011. Вип. 7. С. 150-157
2. Волошина В. В. Розвиток пізнавальних інтересів у дошкільників та молодших школярів. Київ : НПУ ім. Драгоманова, 2003. 214 с.

3. Гельох О. Корекційна програма «Тривожні діти» (5-10 років) Психолог. 2009. № 24 (360), червень. С. 3–9.
4. Гордєєва Ж. Тривожність молодших школярів у процесі адаптації до школи. Психолог. 2009. № 14. С. 1-24.
5. Казаннікова О. В. Особливості проявів тривожності в молодших школярів / О. В. Казаннікова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 1 (1). С. 176-180.
6. Синьова Є.П Тифлопсихологія. Психологічні особливості людей з глибокими порушеннями зору: підручник. Київ: Знання, 2008. 365 с.

Пшебильська Тетяна

Науковий керівник – доц. Гончаровська Галина

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЕМПІРИЧНИЙ ВИМІР

В останнє десятиріччя суттєво зріс науковий інтерес до проблеми розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Це пояснюється її дотичністю до вирішення цілої низки питань психологічної та освітньої практики, зокрема пов'язаних з формуванням емоційної культури, розвитком інтелектуальної сфери, адаптацією дитини до умов закладу освіти, налагодженням соціальних контактів, особистісним самовираженням у різних видах діяльності тощо. Наукове підґрунтя для розробки проблеми створюють положення про емоційний та інтелектуальний розвиток особистості на ранніх етапах онтогенезу, дослідження особливостей розвитку молодшого школяра та ін.

Аналіз наукової літератури показує, що вчені розглядали різні аспекти розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. Серед них – О. Бакаленко [1], Н. Грущинська [2], С. Дерев'яноко [3], Т. Котик [4], С. Лавренко [3], М. Лемак [6], С. Мартиненко [5], В. Петрищева [6], М. Шпак [7], М. Яцюк [8] та ін. Проте не одержав практичної розробки й апробації відповідний діагностичний інструментарій для вивчення психологічних особливостей емоційного інтелекту молодших школярів.

Мета статті – охарактеризувати психологічні особливості емоційного інтелекту молодших школярів за результатами емпіричного дослідження.

Проблема діагностики емоційного інтелекту та його складників у дитячому віці є складною, суперечливою і актуальною в сучасній психологічній науці. Не дивлячись на досить велику кількість досліджень у галузі емоційного інтелекту протягом останніх років, й досі не створено єдиної моделі емоційного інтелекту, що унеможливило б єдиний підхід до його діагностики. У науково-психологічних джерелах не досить повно охарактеризовано методичні засоби, призначені для вимірювання емоційного інтелекту дітей різних вікових груп (дошкільники, молодші школярі, підлітки та ін.), слабко проаналізовано позитивні та негативні аспекти їх використання. Тому необхідно належно обґрунтувати методи й діагностичні